

Snelwegbeleving¹

Agnes van den Berg, Alterra, Wageningen

In het onderzoek naar de (snelweg)beleving zijn er drie thema's die steeds terug keren. Deze thema's en opvallende conclusies die betrekking hebben op de masterclass grijs - groene knooppunten zijn in deze inleiding samengevat.

Natuur is mooi en rustgevend

Mensen hebben een voorliefde voor natuur. Dit zien we ook terug in het onderzoek naar de beleving van snelwegen. Automobilisten vinden natuurlijke omgevingen mooier en aantrekkelijker dan stedelijke omgevingen. Omgekeerd geldt voor bewoners dat de aanwezigheid van een stedelijk "artefact", zoals een snelweg, afbreuk doet aan de schoonheid van het landschap.

Een groen landschap langs de snelweg is echter meer dan alleen maar een "mooi plaatje om naar te kijken". Uit onderzoek is gebleken dat rijden door een natuurlijke omgeving een stressreducerend effect kan hebben op automobilisten. Opvallend daarbij is dat uitzicht op een open, gecultiveerd landschap zoals een golfbaan beter lijkt voor de concentratie en het herstel van stress dan een meer gesloten, ruig boslandschap.

Mensen die autorijden lopen het risico "mentaal vermoeid" te raken. Dit betekent dat hun vermogen tot gerichte aandacht en concentratie overbelast raakt. Dit kan leiden tot irritaties, asociaal gedrag en verminderde prestaties. Een groene omgeving trekt automatisch de aandacht zonder dat het moeite kost. Dit fenomeen wordt "zachte fascinatie" genoemd. Tijdens de ervaring van zachte fascinatie wordt het vermogen tot gerichte aandacht minder belast waardoor mensen de gelegenheid krijgen om te herstellen van hun mentale vermoeidheid.

Alleen mensen die gestresst zijn hebben baat bij de stressherstellende werking van uitzicht op groen. Autorijden is stressvol, maar tijdens lange autoritten kunnen automobilisten ook ondergestimuleerd en daardoor slaperig raken. Voor slaperige automobilisten is het vooral van belang dat het uitzicht voldoende afwisseling biedt.

Afwisselend maar toch samenhangend

Mensen vinden natuurlijke omgevingen over het algemeen mooier dan stedelijke omgevingen. Maar binnen elke categorie maken ze wel onderscheid tussen mooie en minder mooie omgevingen. Opvallend is dat de aantrekkelijkheid van omgevingen wordt bepaald door twee tegengestelde krachten. Enerzijds hebben mensen behoefte aan overzicht (orde, samenhang), anderzijds hebben mensen ook behoefte aan uitdaging (complexiteit, afwisseling). Mooie omgevingen zijn omgevingen die in beide behoeften tegelijk kunnen voorzien, dus zowel afwisselend als samenhangend zijn. Een afwisselende omgeving zonder ordening of samenhang is chaotisch, en dus onaantrekkelijk. Een geordende omgeving zonder afwisseling is saai, dus ook onaantrekkelijk.

Naast de aanwezigheid van contrasten kan ook de aanwezigheid van "mysterie" bijdragen aan de mate waarin een omgeving als spannend

¹ Deze inleiding is een bewerking van het artikel Snelwegbeleving: Lessen voor ontwerpers. Het volledige artikel, met literatuurverwijzingen, is te downloaden op www.agnesvandenbergnl

en afwisselend wordt ervaren. Een omgeving heeft een hoog gehalte aan mysterie wanneer het visuele kenmerken bezit die de gebruiker uitnodigen om de omgeving verder te ontdekken. Voorbeelden van zulke kenmerken zijn bochten in de weg, reliëf, en doorkijkjes. Voor al deze kenmerken geldt dat ze de suggestie wekken dat er nieuwe dingen te zien zullen zijn voorbij het huidige blikveld.

Veiligheid en éézijdige oriëntatie als randvoorwaarden

Veiligheid of afwezigheid van gevaar wordt beschouwd als de belangrijkste randvoorwaarde om een omgeving in positieve zin te kunnen beleven. Iemand die bang is, kan zich niet ontspannen en ook niet genieten van al het moois dat een omgeving te bieden heeft. Op de snelweg heeft het begrip veiligheid vooral betrekking op de verkeersveiligheid. Een snelwegomgeving is onveilig als deze de kans op verkeersongevallen vergroot. De verkeersveiligheid wordt in de eerste plaats bepaald door kenmerken van de weg, zoals de breedte en overzichtelijkheid van de weg, de verlichting, en het onderhoud van het wegdek. Maar ook de kenmerken van de omgeving zoals besproken onder Thema 1 & 2 kunnen van invloed zijn op de beleving van veiligheid. Te veel natuur en te veel structuur kan leiden tot te veel ontspanning en dus slaperigheid. Te veel afwisseling kan de aandacht juist weer te veel afleiden, en daardoor ongelukken veroorzaken.

Naast de grote behoefte aan veiligheid is ook het beperkte blikveld van de automobilist een belangrijke factor in de beleving van snelwegen. Door de noodzaak om het verkeer voor en achter continu in de gaten te houden, beperkt het blikveld van de automobilist zich grotendeels tot de rechterzijde van de weg. Dit brengt met zich mee dat maatregelen gericht op het creëren van een aantrekkelijke snelwegomgeving vrijwel uitsluitend effect zullen hebben voor zover deze aansluiten bij de rechtszijdige oriëntatie van de automobilist.

Enkele ontwerpaanbevelingen

- Verschaf zo veel mogelijk visuele toegang tot het aanwezige groen langs de snelweg.
- Zorg voor voldoende afwisseling, maar bedenk hierbij dat een snelwegomgeving eerder te afwisselend (chaotisch) wordt gevonden dan te geordend (saai).
- Besteed in het ontwerp van een snelwegomgeving vooral aandacht aan die kant die zichtbaar is voor de automobilist.